

Διαπολιτισμική Ψυχολογία

Τμήμα Ψυχολογίας ΕΚΠΑ
Ακαδημ. έτος 2023-2024
Εαρινό εξάμηνο

Καθηγητής Βασίλης Παυλόπουλος

Πληροφορίες – επικοινωνία

- **Ώρες μαθήματος**
Δευτέρα 09:00-12:00, αμφιθέατρο 442
- **Ώρες γραφείου**
Τρίτη, 12:00-14:00 (κυψέλη 504, τηλ. 2107277721)
- **Ταχυδρομική θυρίδα**
Γραφείο ΕΔΙΠ/ΕΤΕΠ Τμήματος Ψυχολογίας (κυψέλη 504)
- **Email**
vpavlop@psych.uoa.gr
- **Internet**
<http://eclass.uoa.gr/courses/PPP100>
<http://users.uoa.gr/~vpavlop>
<http://www.psych.uoa.gr/office/vpavlop> (κατόπιν συνεννόησης)

Διδακτικές μέθοδοι και εξεταστέα ύλη

- **Διδακτικό σύγγραμμα και εξεταστέα ύλη**

1α) Shiraev, E., & Levy, D. (2017). *Διαπολιτισμική Ψυχολογία: Κριτική θεώρηση και εφαρμογές* (επιμ.: Β. Παυλόπουλος). Πεδίο.

1β) Berry, J., Poortinga, Y., Breugelmans, S., Chasiotis, A., & Sam, D. L. (2021). *Διαπολιτισμική Ψυχολογία: Έρευνα και εφαρμογές* (επιμ.: Α. Παπαστυλιανού). Gutenberg.

2) Προφορικές διαλέξεις [διαθέσιμες στην ιστοσελίδα του μαθήματος]

- **Δραστηριότητες** (προαιρετικές)

- **Γραπτή εργασία** (προαιρετική)

- **Προφορική παρουσίαση** (προαιρετική)

Στόχοι του μαθήματος

- Σε **γνωστικό** επίπεδο:
 - ✓ απόκτηση βασικών γνώσεων (θεωρητικά μοντέλα, μεθοδολογικές προσεγγίσεις, ερευνητικά δεδομένα)
 - ✓ διασύνδεση μεταξύ ψυχολογικών κλάδων και επιστημονικών πεδίων
- Σε επίπεδο **ατομικών στάσεων**:
 - ✓ απομυθοποίηση, άμβλυνση στερεοτύπων
 - ✓ αύξηση της διαπολιτισμικής ενσυναίσθησης

Πολιτισμός και Ψυχολογία: Μια αόρατη σχέση

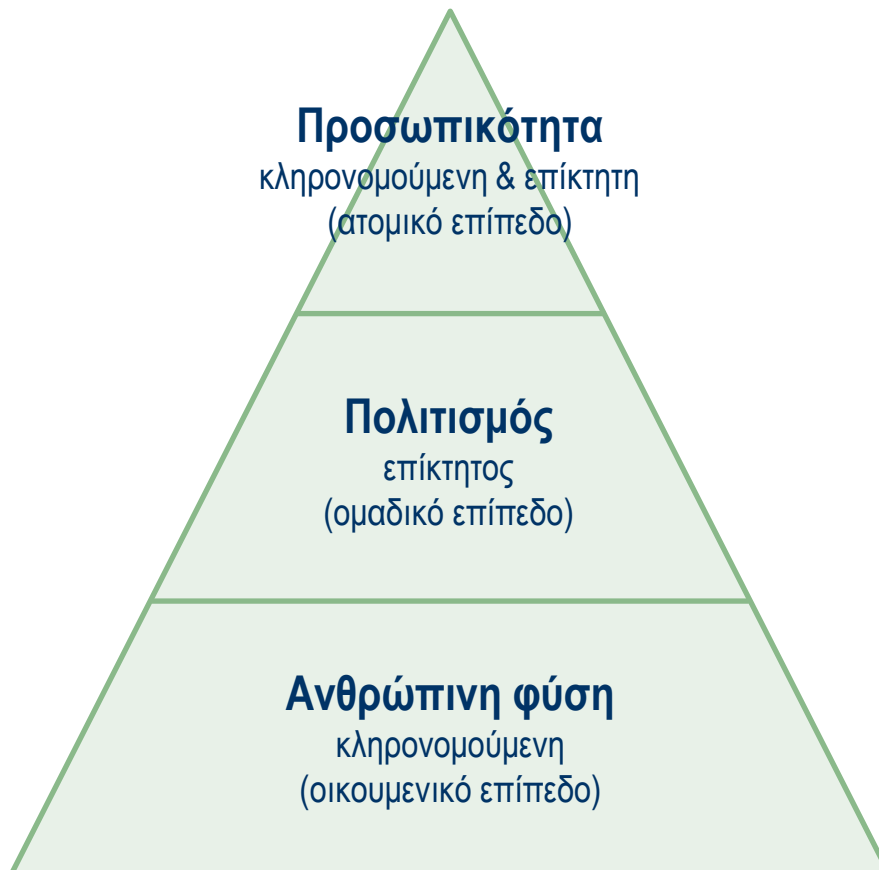
Το μοντέλο του παγόβουνου (Hall, 1976)

“Φύσις κρύπτεσθαι φιλεῖ”
(Ηράκλειτος)

Πολιτισμός και Ψυχολογία: Μια ιεραρχική σχέση

Το πυραμιδικό μοντέλο (Hofstede, 1997)

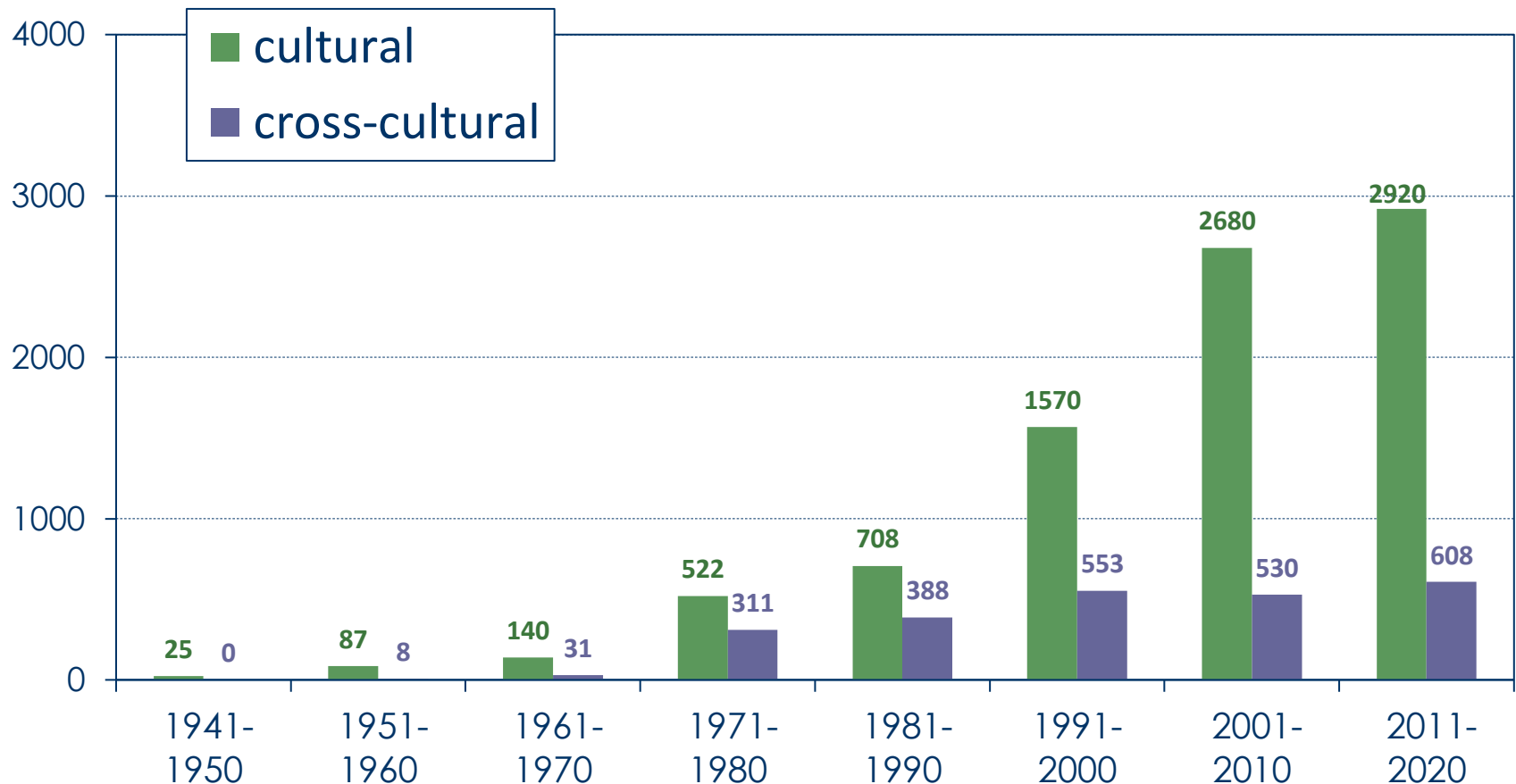
“Nature loves hierarchies”
(Herbert Simon)

Διεπιστημονικές διασυνδέσεις – Επίπεδα ανάλυσης

- Επίπεδο ανάλυσης του πληθυσμού: Οικολογία, Βιολογία, Ανθρωπολογία, Γλωσσολογία, Κοινωνιολογία
 - Ως επί το πλείστον, νατουραλιστικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις (π.χ. συμμετοχική παρατήρηση)
- Ατομικό επίπεδο ανάλυσης: Ψυχολογικοί κλάδοι (Αναπτυξιακή, Κοινωνική, Γνωστική, Κλινική ... Ψυχολογία).
 - Παρεμβατικές προσεγγίσεις με διαβάθμιση του ελέγχου πάνω στην ερευνητική διαδικασία (ερωτηματολόγια, τεστ, πείραμα) σε λιγότερο ή περισσότερο 'τεχνητές' συνθήκες.

Εξέλιξη των δημοσιεύσεων ψυχολογίας με τους όρους cultural και cross-cultural μεταξύ 1940-2020

(πηγή: Google Scholar)

Πολιτισμός: «παραμελημένη» έννοια στην Ψυχολογία;

- Οι βιβλιογραφικές παραπομπές σε μελέτες Κοινωνικής Ψυχολογίας που πραγματοποιήθηκαν εκτός Βόρειας Αμερικής-Δυτικής Ευρώπης-Αυστραλίας δεν ξεπερνούν το 2-3% στα διδακτικά συγγράμματα (Smith & Bond, 2011).
- Οι ψυχολογικές θεωρίες και έρευνες συχνά αποτέλεσαν «πειράματα στο κενό» εφόσον αγνόησαν τη συμβολή του κοινωνικού-πολιτισμικού πλαισίου στη νοηματοδότηση της συμπεριφοράς (Tajfel, 1972).
 - Π.χ. τι σημαίνει συμμόρφωση; πώς ορίζεται η αποκλίνουσα και η παθολογική συμπεριφορά; πόσο οικουμενικό είναι το οιδιπόδειο σύμπλεγμα;

Γιατί η Ψυχολογία καθυστέρησε τόσο να «ανακαλύψει» τον πολιτισμό;

- Στις ΗΠΑ ζει περίπου το 5% του παγκόσμιου πληθυσμού και το 60% των ψυχολόγων!
- Η ακαδημαϊκή Ψυχολογία έδωσε έμφαση στην πειραματική μεθοδολογία και στις εσωτερικές δυνάμεις που συμβάλλουν στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς.
- Όροι όπως «περιβάλλον» ή «πολιτισμός» είναι δύσκολο να οριοθετηθούν λειτουργικά και να μετρηθούν.
- Ο πολιτισμός προϋπάρχει του ατόμου και είναι διάχυτος – άρα δεδομένος. Όπως ο αέρας που αναπνέουμε, γίνεται αντιληπτός συνήθως όταν αποτελεί «πρόβλημα»!

Ποιους (άλλους) αφορά η διαπολιτισμική έρευνα;

- Η πολιτισμική πολυμορφία εντοπίζεται τόσο μεταξύ όσο και εντός των εθνικών πολιτισμών (π.χ. μετανάστες, θρησκευτικές μειονότητες).
- Ο πολιτισμός ως συνιστώσα της διαφορετικότητας/πολυμορφίας (diversity) στις σύγχρονες πλουραλιστικές κοινωνίες.
- Εφαρμογές της (δια)πολιτισμικής προσέγγισης σε οργανωσιακά πλαίσια με διακριτή «κουλτούρα» (π.χ. σχολεία, εταιρείες).
- Τα διαπολιτισμικά μεθοδολογικά εργαλεία προάγουν την εγκυρότητα και την αξιοπιστία των ψυχολογικών μετρήσεων.
- Προς την κατάργηση της Διαπολιτισμικής Ψυχολογίας; (Segall et al., 1996)

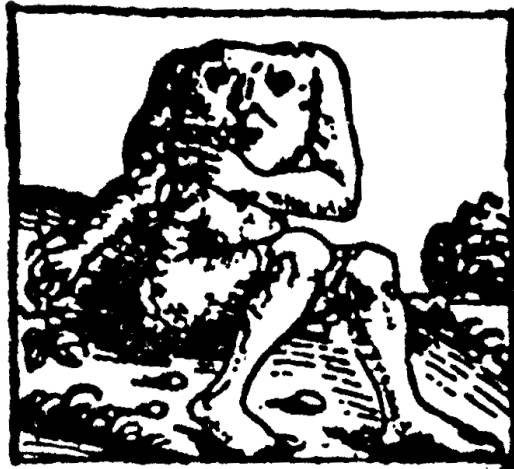
Σύντομη ιστορική αναδρομή της ψυχολογικής μελέτης του πολιτισμού

- Αρχαιότητα και μεσαίωνας
- Αναγέννηση και διαφωτισμός
- 19^{ος} αι. (Ευρώπη)
- 20^{ος} αι. (ΗΠΑ)
- 21^{ος} αι. (προοπτικές)

Ορισμένα ιστορικά στιγμιότυπα: Κλασική αρχαιότητα και αλεξανδρινοί χρόνοι

- Κλασική αρχαιότητα: Εθνοκεντρική, ως επί το πλείστον, θεώρηση του κόσμου («Πας μη Έλλην βάρβαρος»).
- Ηρόδοτος (4^{ος} αι. π.Χ.): Επισήμανε την οικολογική προσαρμογή των λαών και τη ροπή τους προς τον εθνοκεντρισμό.
- Ισοκράτης (3^{ος} αι. π.Χ.): Αναφέρθηκε στο σχετικό χαρακτήρα των αξιών, διαφώνησε με τον ορισμό του έθνους στη βάση του αίματος.
- Ζήνων (3^{ος} αι. π.Χ.): Ο κοσμοπολιτισμός ως η «ιερή ενότητα των πάντων».
- Ποσειδώνιος ο Ρόδιος (1^{ος} αι. π.Χ.): Διατύπωσε μια θεωρία για την επίδραση του κλίματος στον χαρακτήρα ενός λαού, διέκρινε μεταξύ «θυμού» και «λόγου» (βόρειοι λαοί vs. Ρωμαίοι/Έλληνες).

Αναπαράσταση της πρόσληψης των κατοίκων του ανεξερεύνητου κόσμου κατά τον μεσαίωνα

Πηγή: *Brown, 1949, σελ. 86 (αναπαραγωγή από Schedel, 1493)*

Αναγέννηση και διαφωτισμός

- Πιο ρεαλιστική περιγραφή των ξένων λαών, υπό το πρίσμα των ταξιδιωτών, των κατακτητών και των ιεραποστόλων.
- Ακραίες θεωρήσεις που κυμαίνονται μεταξύ εξιδανίκευσης-απόρριψης και περιέχουν πλήθος στερεοτύπων.
- Στροφή προς την επιστημονική μελέτη του ανθρώπινου είδους. Οι διαπολιτισμικές διαφορές ερμηνεύονται ως στάδια εξέλιξης στην παγκόσμια ιστορία της ανθρωπότητας.
- Κρίσιμα σημεία: προφορικός και γραπτός λόγος, ιδιοκτησία, κοινωνική-πολιτική οργάνωση.

19ος αιώνας: Εξελίξεις στην Ευρώπη

- Γερμανία: Η «εθνοψυχολογία» και η αναγνώριση της συμβολής της εθνογραφίας και της ανθρωπολογίας στη μελέτη των ψυχολογικών φαινομένων. Το έργο των Herbart και Wunt.
- Γαλλία: Το ενδιαφέρον για την «υποβολή» και το έναυσμα για τη μελέτη των φαινομένων κοινωνικής επιρροής, αλλά και για την ψυχανάλυση.
- Μεγάλη Βρετανία: Η γέννηση της Εθνολογίας. Ο ορισμός του Tylor (1871) για τον πολιτισμό. Κοινά ερευνητικά προγράμματα ψυχολόγων και ανθρωπολόγων στα νησιά του πορθμού Τόρες (Rivers, 1901).

20ος αιώνας: Εξελίξεις στις ΗΠΑ

- Ψυχολογικοί προβληματισμοί εισάγονται στην Κοινωνιολογία (Sumner) και την Ανθρωπολογία (Boas), αν και δεν εγγίζουν ευθέως την ίδια την Ψυχολογία.
- Ιδρύονται τα *Human Relations Area Files* (Yale, 1949).
- Ιδρύεται η *International Association for Cross-Cultural Psychology* (1972). Λίγο νωρίτερα (1970) είχε κυκλοφορήσει το περιοδικό *Journal of Cross-Cultural Psychology*.
- Δημοσιεύονται τα εγχειρίδια των Triandis et al. (1980) *Handbook of Cross-Cultural Psychology* (6 τόμοι!) και των Munroe, Munroe, & Whiting (1981) *Handbook of cross-cultural human development*.

21ος αιώνας: Ένας «γενναίος νέος κόσμος»;

(Kashima, 2016)

- Επέκταση της μελέτης του πολιτισμού στον ιστορικό χρόνο.
- Ενσωμάτωση των φυσικών επιστημών στη μελέτη του πολιτισμού (πολιτισμική νευροεπιστήμη, κλιματική αλλαγή).
- Μετεξέλιξη των ανθρώπινων πολιτισμών από την *προσαρμογή* (με όρους λειτουργικότητας) στη δημιουργία σχετικά *αυτόνομων* περιβαλλόντων.
- Επαναπροσδιορισμός της σχέσης με τη φύση και επανεξέταση της ανθρώπινης δραστηριότητας στο πλανητικό σύστημα. Μετάβαση από την *Ολόκαινο* στην *Ανθρωπόκαινο* εποχή;
- Πέρα από φίλος ή εχθρός: ο πολιτισμός ως εργαλείο.